

Examen VWO

2011

tijdvak 2
woensdag 22 juni
13.30 - 16.30 uur

economie (pilot)

Bij dit examen hoort een uitwerkbijlage.

Dit examen bestaat uit 28 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 67 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

Successiewet: ergernis bij erfenis

Mensen die een erfenis ontvangen (erfgenamen) moeten over die erfenis belasting betalen. Die belasting (erfbelasting) is geregeld in de Successiewet. In 2009 vond er een discussie plaats over een wijziging van die wet. Hieronder staat een overzicht van de Successiewet zoals die gold in 2009 en een overzicht van de Successiewet zoals die is gaan gelden in 2010.

Informatie over de Successiewet 2009

- Erfgenamen betalen belasting over de belastbare erfenis.
- De belastbare erfenis wordt als volgt berekend:
belastbare erfenis =
geërfde bezittingen – geërfde schulden – vrijstellingsbedrag
- Er zijn verschillende vrijstellingsbedragen:
voor de partner van de overledene € 532.570
voor kinderen van de overledene € 10.323
- De verschuldigde belasting wordt berekend volgens een schijventarief. Voor de partner en kinderen is dat als volgt:

het deel van de belastbare erfenis	wordt bij de partner belast tegen	wordt bij kinderen belast tegen
van € 0 tot en met € 22.763	5,0%	8,0%
van € 22.764 tot en met € 45.519	8,0%	12,8%
van € 45.520 tot en met € 91.026	12,0%	19,2%
van € 91.027 tot en met € 182.042	15,0%	24,0%
van € 182.043 tot en met € 364.073	19,0%	30,4%
van € 364.074 tot en met € 910.163	23,0%	36,8%
boven € 910.163	27,0%	43,2%

Informatie over de Successiewet 2010 (Alleen relevante veranderingen zijn vermeld.)

- vrijstellingsbedragen:
voor de partner van de overledene € 600.000
voor kinderen van de overledene € 19.000
- schijventarief:

het deel van de belastbare erfenis	wordt bij de partner belast tegen	wordt bij kinderen belast tegen
van € 0 tot en met € 125.000	10,0%	10,0%
boven € 125.000	20,0%	20,0%

Een deskundige van het Ministerie van Financiën zegt dat veel erfgenamen na de wetwijziging minder erfbelasting gaan betalen. Dit wordt gedeeltelijk gecompenseerd doordat de verlaging van toptarieven kan leiden tot een verhoging van de opbrengst van de erfbelasting.

Bovendien verwacht de deskundige inverdieneffecten; de daling van de opbrengst van de erfbelasting wordt naar verwachting voor 50% terugverdiend uit andere belastingen dan de erfbelasting.

Een criticus zegt dat in andere Europese landen erfenissen minder zwaar worden belast dan, onder beide stelsels, in Nederland. Hij vindt dat in elk geval de progressie in de Successiewet moet verdwijnen. Een andere criticus zegt dat de Successiewet helemaal moet worden afgeschaft en dat de gemiste belastingopbrengsten meer dan volledig terugverdiend worden uit andere belastingen dan de erfbelasting.

In 2009 overlijdt de echtgenoot van mevrouw van der Pluijm. Mevrouw van der Pluijm is de enige erfgenaam. De erfenis bestaat uit de volgende delen:

- het woonhuis met een waarde van € 490.000;
- antieke inboedel met een waarde van € 140.000;
- aandelen en spaargeld met een totale waarde van € 170.000;
- een schuld van € 50.000 euro.

Volgens de Successiewet 2009 betaalt mevrouw van der Pluijm aan erfbelasting (afgerond) € 28.795.

- 2p **1** Bereken het bedrag dat mevrouw van der Pluijm aan erfbelasting betaald zou hebben als de Successiewet 2010 zou gelden.

Volgens de Successiewet 2009 betaalt mevrouw van der Pluijm een marginaal tarief van de erfbelasting van 19% bij een gemiddeld tarief van 3,8%.

- 2p **2** Hoeveel zou voor mevrouw van der Pluijm volgens de Successiewet 2010
- a het marginale tarief van de erfbelasting en
 - b het gemiddelde tarief van de erfbelasting bedragen.
- Geef bij a een toelichting en bij b een berekening.

- 2p **3** Leidt een verhoging van de vrijstellingsbedragen tot een grotere of tot een kleinere progressie bij de erfbelasting? Verklaar het antwoord.

- 2p **4** Leg uit dat een verlaging van toptarieven kan leiden tot een verhoging van de belastingopbrengst.

Een belastingbeginsel is de grondslag waarop belasting geheven wordt. Wordt er al dan niet belasting geheven en welk tarief wordt toegepast?

In de Successiewet 2009 en in de Successiewet 2010 zijn enkele belastingbeginselen herkenbaar:

- beginsel van bevoorrechte verkrijging
Voor een erfenis hoeft de erfgenaam eigenlijk niets te doen, die wordt hem als het ware in de schoot geworpen. Dit moet tot uitdrukking komen in de door de erfgenaam te betalen belasting.
- welvaartsbeginsel
Belasting moet zo geheven worden dat deze de groei van de welvaart in een land zo weinig mogelijk schade toebrengt.

- 4p **5** Beschrijf bij elk beginsel afzonderlijk of dat beginsel bij de Successiewet 2010 vergeleken met de Successiewet 2009, sterker of zwakker wordt toegepast. De beschrijvingen moeten passen in de gegeven context. Gebruik ongeveer 100 woorden.

Opgave 2

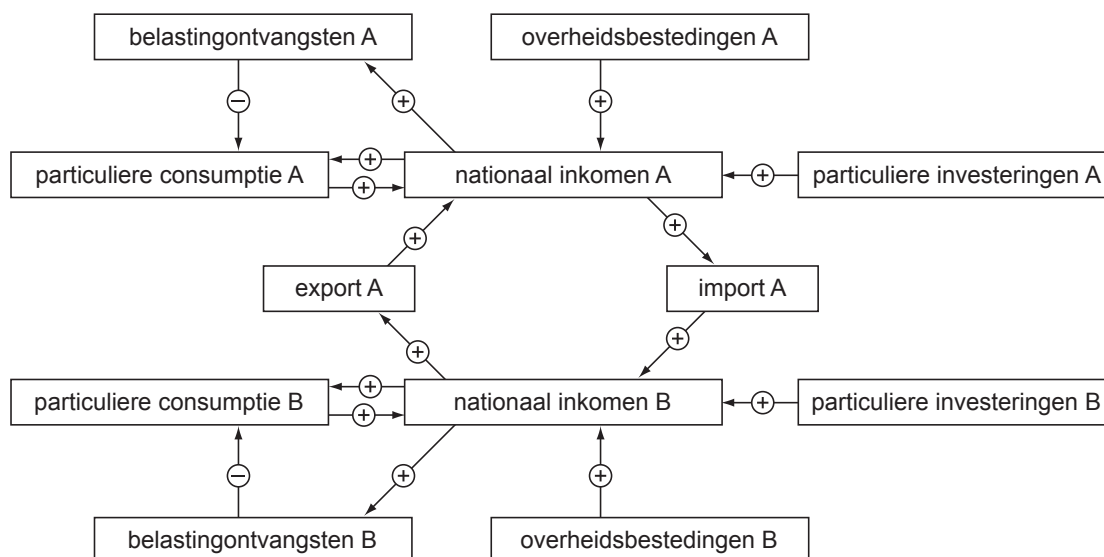
Topoverleg

Land A onderhoudt intensieve handelscontacten met land B. Beide landen drijven vrijwel geen handel met andere landen en de handel met die landen wordt in deze opgave daarom verwaarloosd. De handel tussen A en B is niet evenwichtig: A heeft een aanhoudend tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans met B. Er is sprake van een beperkt zwevende wisselkoers, wat betekent dat wisselkoersen niet onmiddellijk maar vertraagd reageren op overschotten en tekorten.

Vanwege de economische situatie in beide landen vindt de regering van A dat de regering van B de meest aangewezen partij is maatregelen te nemen om de lopende rekening van beide landen in evenwicht te krijgen. De minister van internationale handel van A (de heer Alabert) heeft daarom zijn collega van B (mevrouw Bracco) uitgenodigd voor topoverleg.

Bij de discussie tussen de beide ministers wordt gebruik gemaakt van onderstaand macro-economisch model van A en B en van onderstaande macro-economische kerngegevens van A.

macro-economisch model van A en B

Toelichting:

De pijlen geven oorzakelijke verbanden weer. Een + duidt op een positief verband en een – op een negatief verband.

macro-economische kerngegevens van A	
	miljarden euro's
particuliere besparingen	487
particuliere consumptie	9.710
particuliere investeringen	674
overheidstekort	218
nationaal inkomen	12.189

Tijdens de discussie worden onder andere de volgende uitspraken gedaan.

- Bracco
U moet de problemen niet overdrijven collega; het tekort op de lopende rekening van A is minder dan 4% van het nationaal inkomen van A.
- Bracco
A heeft het tekort op de lopende rekening bovendien helemaal aan zichzelf te wijten. De banken in A verlenen teveel krediet. De regering van A zou de belastingontvangsten kunnen verhogen om zo een vergroting van het nationaal spaarsaldo te realiseren.
- Alabert
Een verhoging van de belastingontvangsten in A zal niet alleen negatief uitpakken voor het nationaal inkomen van A maar ook voor dat van B. Als daarentegen de overheid van B extra zou gaan besteden, zou het nationaal inkomen van beide landen hoger uitvallen en zou bovendien de lopende rekening van beide landen evenwichtiger worden.
- Bracco
De overheid van B heeft al een tekort. Extra overheidsbestedingen zullen dat tekort doen oplopen en dat is voor de regering van B niet acceptabel.
- Alabert
Nu moet u niet overdrijven collega; het tekort van de overheid van B zal door de extra overheidsbestedingen aanzienlijk minder toenemen dan de omvang van die extra overheidsbestedingen.

- 2p **6** Leg uit dat kredietverlening door banken in een land kan leiden tot een tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans van dat land.
- 2p **7** Bereken of het tekort op de lopende rekening van A inderdaad minder is dan 4% van het nationaal inkomen.
- 2p **8** Leg uit dat een land door een aanhoudend tekort op de lopende rekening te maken kan krijgen met inflatie.
- 2p **9** Leg uit dat het tekort van de overheid van B door de extra overheidsbestedingen minder kan toenemen dan de omvang van die extra overheidsbestedingen.
- 4p **10** Onderbouw de eerste uitspraak van minister Alabert. Betrek daarin zowel de genoemde gevolgen van een verhoging van de belastingontvangsten door A als de genoemde gevolgen van extra overheidsbestedingen door B. De onderbouwing moet passen in de gegeven context. Gebruik ongeveer 120 woorden.

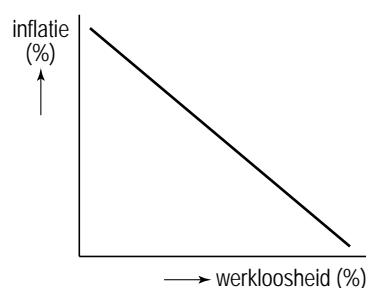
Opgave 3

(On)geloofwaardig monetair beleid

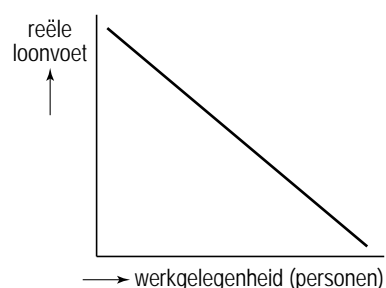
De centrale bank van een land voert een neutraal monetair beleid: de centrale bank laat de geldhoeveelheid groeien overeenkomstig de groei van het reële nationaal product. In een economisch tijdschrift staat een artikel over dat beleid. Volgens de schrijver is een ruim monetair beleid gewenst: de centrale bank moet de geldhoeveelheid meer laten groeien dan de groei van het reële nationaal product. De schrijver zegt: "Bij een ruim monetair beleid zal de werkloosheid afnemen waarbij een hogere inflatie voor lief genomen moet worden." De schrijver gaat uit van een negatief verband tussen inflatie en werkloosheid en van een negatief verband tussen reële loonvoet¹⁾ en werkgelegenheid. Hij veronderstelt daarbij het aanbod van arbeid, de arbeidsproductiviteit en het loonniveau constant. In het artikel illustreert hij beide verbanden met de onderstaande figuren.

noot 1 $\text{reële loonvoet} = \frac{\text{loonniveau}}{\text{prijsniveau}}$

figuur 1

figuur 2

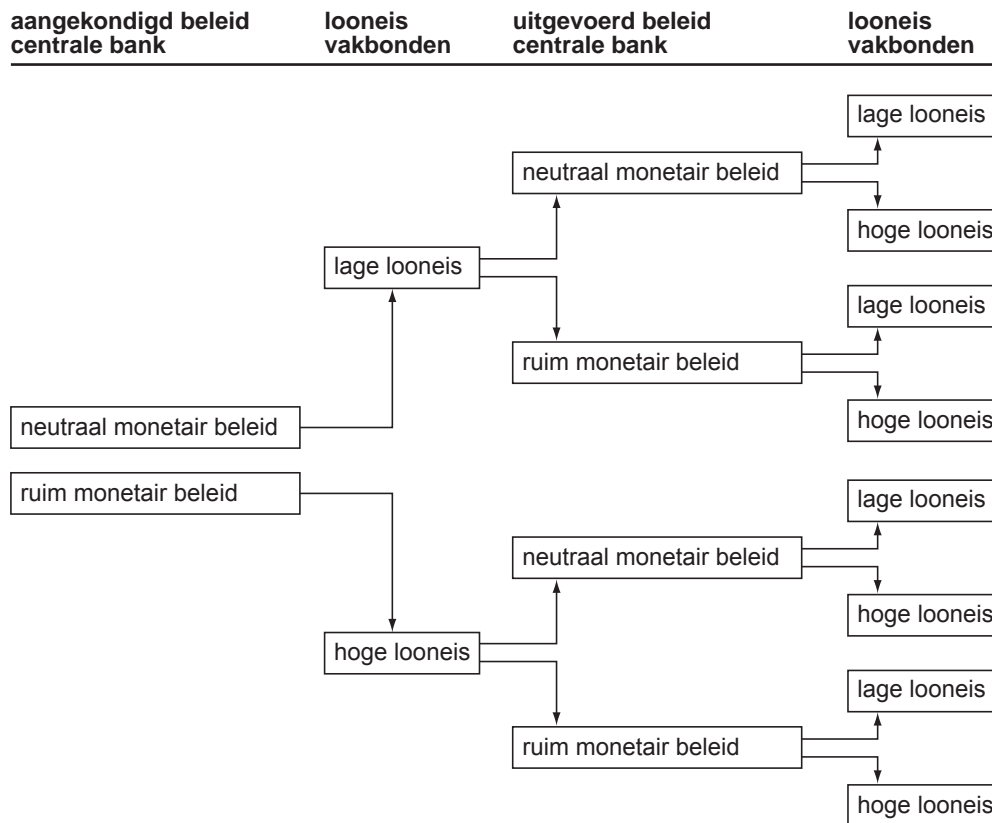

Het artikel roept reacties op. Een criticus doet de onderstaande uitspraken.

- In het artikel is de rol van procesinnovatie en de invloed ervan op de arbeidsproductiviteit niet meegenomen.
- De reactie van de vakbonden op ruim monetair beleid zal tot gevolg hebben dat er uiteindelijk alleen inflatie ontstaat.
- Werkgevers zijn gebaat bij stabiele prijzen.

- 2p **11** Geef een verklaring voor het negatieve verband tussen reële loonvoet en werkgelegenheid.
- 2p **12** Verklaar op basis van figuur 2 het negatieve verband tussen inflatie en werkloosheid in figuur 1.
- 2p **13** Leg uit dat de lijn in figuur 2 door procesinnovatie zowel naar links als naar rechts kan verschuiven.

Volgens de criticus baseren de vakbonden de looneis op de te verwachten inflatie. De centrale bank wil de vakbonden bewegen een lage looneis te stellen. Daartoe zal de centrale bank een ander beleid uitvoeren dan ze aankondigt. Hierdoor ontstaat reputatieschade bij de centrale bank. In reactie hierop zullen de vakbonden hun looneis veranderen, waardoor het werkgelegenheidseffect van een ruim monetair beleid wegvalt en er uiteindelijk uitsluitend inflatie overblijft. De criticus illustreert zijn gedachtegang met behulp van het onderstaande schema.

- 3p **14** Verklaar de gedachtegang van de criticus. Begin bij het aangekondigd monetair beleid en eindig met de conclusie dat de uiteindelijke uitkomst uitsluitend inflatie is. De beschrijving moet passen in de gegeven context. Gebruik ongeveer 100 woorden.
- 2p **15** Geef een verklaring voor de uitspraak van de criticus dat 'de werkgevers gebaat zijn bij stabiele prijzen'.

Opgave 4

Beheersbare risico's?

Bankzaken gaan gepaard met risico's. Zo loopt een spaarder het risico dat de bank waarbij het spaargeld is ondergebracht failliet gaat. Maar ook de bank neemt een risico, want de ontvanger van krediet kan in gebreke blijven bij rentebetaling of aflossing.

In een land wordt het risico voor spaarders beperkt door een garantiestelsel. Dit garantiestelsel is een wettelijke regeling die inhoudt dat spaarders in geval van een faillissement van hun bank, het ingelegde spaartegoed terugkrijgen tot een maximum van € 80.000. Er is een fonds opgebouwd voor de financiering van dit garantiestelsel, waaraan alle banken naar rato van hun marktaandeel moeten bijdragen.

In dit land wordt het risico van banken die hypothecair krediet verschaffen, beperkt door de waarde van het onroerend goed dat als onderpand voor het hypothecair krediet dient. De banken vinden deze zekerheidsstelling niet voldoende en hebben onderling een 'gedragscode hypothecair krediet' vastgesteld. Die gedragscode houdt in dat een hypothecair krediet maximaal vier keer het jaarinkomen van de aanvrager van het hypothecair krediet bedraagt.

- 3p **16** Beschrijf hoe de gedragscode:
- een voorbeeld is van zelfbinding van banken die hypothecair krediet verschaffen;
 - het risico van banken die hypothecair krediet verschaffen, kan beperken;
 - de transactiekosten voor het verschaffen van hypothecair krediet kan beperken.

De beschrijving moet passen in de gegeven context. Gebruik ongeveer 75 woorden.

Van de spaarders bij een bank in dit land zijn de volgende gegevens bekend.

spartegoed (€)	spartegoed per spaarder (€)	aantal spaarders
≤ 10.000	7.000	480.000
10.001 - 20.000	15.000	200.000
20.001 - 100.000	50.000	80.000
> 100.000	130.000	40.000

- 3p **17** Vul de tabel op de uitwerkbijlage in en teken op basis hiervan de lorenzcurve van de verdeling van de spaartegoeden.

Door geruchten over financiële wandaden komt deze bank in de problemen. Stel dat dit direct leidt tot het faillissement van deze bank.

- 2p **18** Zal de lorenzcurve van de verdeling van de spaartegoeden schever of minder scheef worden door het faillissement? Verklaar het antwoord.

In werkelijkheid leidden de geruchten over financiële wandaden niet direct tot een faillissement maar tot een 'bankrun' waarbij spaarders massaal hun tegoed opvroegen. Op een internetforum breekt naar aanleiding hiervan een discussie los over het al dan niet ingrijpen van de overheid in geval van een dreigend faillissement van een bank. Sommige deelnemers aan de discussie pleiten voor financiële steun door de overheid gericht op het voorkomen van een faillissement en wijzen daarbij op het functioneren van het geldstelsel. Andere wijzen er op dat een dergelijke steunregeling kan leiden tot het risico van moreel wangedrag (moral hazard) door banken.

- 2p **19** Leg uit dat de reële economie in gevaar kan komen als het geldstelsel minder goed gaat functioneren.
- 2p **20** Leg uit dat de bepleite steunregeling kan leiden tot het risico van moreel wangedrag door banken.

Opgave 5

uit een krant (november 2009):

Arbeidsmarkt op drift

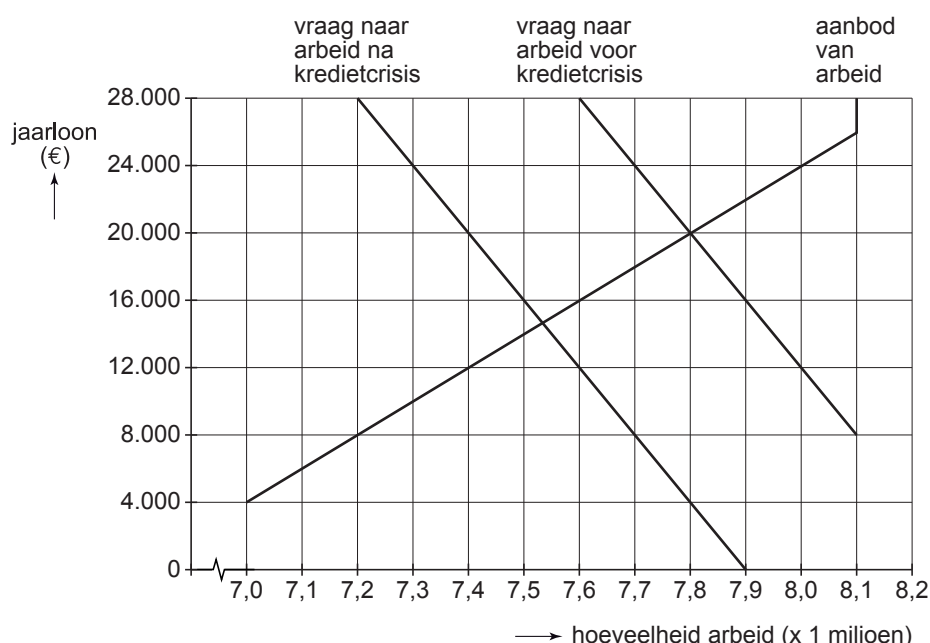
Het Economisch Analyse Bureau (EAB) van een land heeft de arbeidsmarkt onderzocht.

Uit dit onderzoek blijkt dat:

- als gevolg van de mondiale kredietcrisis en de daaropvolgende laagconjunctuur, bij ongewijzigd overheidsbeleid, de onvrijwillige werkloosheid toeneemt;
- er op de arbeidsmarkt sprake is van loonstarheid. Het gaat hierbij om een jaarloon van € 24.000 per persoon per jaar.

De onderstaande figuur komt uit dit onderzoek.

arbeidsmarkt voor en na de kredietcrisis

Toelichting:

Het aanbod van arbeid bedraagt maximaal 8,1 miljoen personen.

Het EAB adviseert de overheid van dit land voor een periode van maximaal één jaar deeltijd-WW in te voeren. Bij deeltijd-WW moeten bedrijven werknemers die ontslagen dreigen te worden, maar die voor het bedrijf onmisbaar zijn als de economie weer aantrekt, voor 50% van de contracttijd in dienst houden, terwijl die werknemers voor de overige 50% tijdelijk een werkloosheidsuitkering (WW-uitkering) krijgen. In de tijd dat er geen werk is moeten de betrokken werknemers zich om-, bij- of herscholen. Het EAB schat dat voor deeltijd-WW maximaal een bedrag van € 950 miljoen nodig is. Deeltijd-WW maakt wel een verhoging van de, door de werkgever te betalen, WW-premie nodig. Het EAB denkt dat de deeltijd-WW niet langer dan één jaar hoeft te gelden. Het bureau verwacht dat de loonstarheid zal verdwijnen, omdat de markt corrigerend zal gaan werken.

- 2p **21** Hoe blijkt uit de grafiek dat de kredietcrisis volgens het EAB leidt tot een toename van de onvrijwillige werkloosheid?
- 2p **22** Geef een verklaring voor de verwachting van het EAB dat de loonstarheid zal verdwijnen:
- via het gedrag van de aanbieders op de arbeidsmarkt;
 - via het gedrag van de vragers op de arbeidsmarkt.

Een analist geeft commentaar op de voorgestelde deeltijd-WW. Hij stelt dat de economie van dit land sterker uit de crisis tevoorschijn zou kunnen komen als de deeltijd-WW naar verwachting zou werken. Maar hij heeft daar grote twijfels bij. Volgens hem is er bij de deeltijd-WW sprake van asymmetrische informatie, die zal leiden tot averechtse selectie en risico op moreel wangedrag (moral hazard). Daardoor zal de regeling niet het beoogde resultaat opleveren.

- 4p **23** Schrijf het commentaar van de analist. Beschrijf hoe de economie van dit land sterker uit de crisis zou kunnen komen als de deeltijd-WW naar verwachting zou werken en hoe asymmetrische informatie, averechtse selectie en het risico van moreel wangedrag dat belemmeren. Het commentaar moet passen in de gegeven context. Gebruik ongeveer 75 woorden.

Opgave 6

Een recept voor innovatie

In de farmaciesector zijn twee typen bedrijven actief. Er zijn fabrikanten van merkmedicijnen die medicijnen ontwikkelen en deze, voorzien van een octrooi, produceren en onder een merknaam op de markt brengen. Dit is het merkengedeelte van de markt. Daarnaast zijn er generieke fabrikanten die, nadat een octrooi verlopen is, dat medicijn merkloos op de markt brengen. Dit is het generieke gedeelte van de markt.

De fabrikanten van merkmedicijnen proberen zich op alle mogelijke manieren te verweren tegen de concurrentie van de generieke fabrikanten. Een van de mogelijkheden hierbij is schaalvergroting.

Twee fabrikanten van merkmedicijnen SchwarzPharma en UCB fuseren tot CBPharma. Bestuursvoorzitter Doliveux van UCB benadrukt dat het gefuseerde bedrijf een groter marktaandeel kan behalen doordat het kan profiteren van schaalvergroting. SchwarzPharma en UCB hadden in 2006 een aandeel op de Europese farmaciemarkt van 2,8% respectievelijk 4,6%. Doliveux voorspelt voor het gefuseerde bedrijf CBPharma in vijf jaar een omzetstijging van 40%, terwijl de totale omzet op de Europese farmaciemarkt in die vijf jaar met 18% zal stijgen.

De Europese Commissie voor Onderneming en Industrie (ECOI) volgt de ontwikkelingen in de farmaciesector nauwlettend. De ECOI verwacht een verdere toename van de concentratiegraad in het merkengedeelte van de farmaciesector: de markt vormt zich in de richting van een heterogeen oligopolie. Mede vanwege de lage prijselasticiteit van de vraag naar medicijnen, is de ECOI bang voor forse prijsstijgingen als gevolg van prijsafspraken.

- 2p **24** Leg uit hoe juist in de farmaciesector schaalvergroting tot een betere concurrentiepositie kan leiden.
- 2p **25** Bereken het door Doliveux voorspelde marktaandeel van CBPharma in 2011.
- 2p **26** Beschrijf hoe volgens de ECOI een toenemende concentratiegraad in het merkengedeelte van de farmaciesector tot forse prijsstijgingen op de markt van medicijnen kan leiden.

Uit een rapport van de ECOI:

Het duurt na afloop van een octrooi te lang voordat generieke medicijnen op de markt komen. Als het octrooi van een merkmedicijn vervalt, moeten consumenten nog 7 maanden wachten voordat er een goedkoper generiek medicijn beschikbaar is. Dat leidt bij gelijkblijvend medicijngebruik tot welvaartsverlies bij consumenten.

- 2p **27** Arceer in de figuur op de bijlage het door de ECOI bedoelde welvaartsverlies.

Uit hetzelfde rapport van de ECOI:

Er komen te weinig innovatieve medicijnen op de markt. De duur van de octrooiperiode speelt hierbij een rol. Het verdient aanbeveling de octrooiperiode aanzienlijk te verkorten.

De fabrikanten van merkmedicijnen reageren hierop en stellen dat octrooien en een lange periode van alleenrecht juist nodig zijn om innovatieve medicijnen te kunnen ontwikkelen.

Aan een econoom wordt gevraagd de beide standpunten toe te lichten.

- 4p **28** Schrijf deze toelichting. De toelichting moet passen in de gegeven context. Gebruik ongeveer 100 woorden.